ومالی عمومی مملکتی ووضعیت خصوصی و افرادی آن نگاه کنید و اصلاح اساسی در نظر بگیرید منجر بورشکستگی مملکت خواهدشد همه ماهابااین مسئله مقریم ودر این مطلب اشکالی نیست ولی از طرف دیگر باید دانست که امروز مانمی توانیم بفوریت با این اسباب و ادواتی که فعلا داریم این اصول را درست کنیم این را می‌دانیم که نبایستی هیچ خرجی را تصویب کرد ولی اگر خرجهای لازم را تصویب نکنیم بعقیدهٔ بنده یك قسم دیگر برخلاف وظیفه کرده ایم بنده کاملا باشاهزاده سلیمان میرزا موافقت می نمودم اگر بر ما مسلم می شد که بواسطه در مضیقه گذاردن دولت آن نتیجه مطلوبه زودتر حاصل می شد آنوقت بنده موافق می شدم ودر این مجلس آقایان دیگرهم بالاتفاق موافق من شدند که یکدینار تصویب ننمائیم و جلو هر خرجی را بگیریم تا بودجه جمع بمجلس بیاید ولی بنده این ترتیب را عملی نمی‌دانم زیرا این آقایانی را که می بینم هیچکدام قادر باین کار نیستند بنده الان اعضاء وزارت مالیه ووزرائی که در این مملکت هستند هیچکدام را لایق و قابل انجام و اصلاح این کارها نمی دانم و یقین دارم که نمی توانند این کار را انجام دهند این ها یك اسباب‌های کار و یك متخصصینی لازم دارند این کار ها یك کارهائی است که با بودن یك اشخاص لایقی هم فوری نمی شود کرد و فرضاً یك اشخاص فنی و متخصص هم که بیاورند با کمك وزراء هم نمی توانند فوری این کارها را اصلاح نمایند مدت می خواهد حالا که اینطور است آیا تا انقضاء آن مدت باید ما هیچ خرجی را بطور کلی تصویب ننمائیم باید این مسئله روشن ومبرهن گردد که آیا این مسئله یعنی عدم تصویب هیچ خرجی مارا زودتر بآنمقصود میرساند اگر بدانم این مسئله عملی است اول کسی که بااین عقیده موافقت نماید بنده خواهم بود ولی کلیهٔ این مذاکرات در بودجهٔ اعتباری شد ودر کمسیون گفته شد ما نبایستی این عقیده را در مردم تولید کنیم که فقط بملاحظه اینکه وزراء یك پیشنهادی می کنند مجلس ازیك طرف اعمال آنها را تصدیق واز طرف دیگر آن پیشنهادات را تصویب می نماید خیر اینطور نیست من و اعضاء کمسیون بودجه در کمسیون هم بوزرائی که برای دفاع می آیند می گوئیم و بآنها متذکر می شویم که محل اینهمه خرج کجا است؟ و بالاخره اگر به پیشنهاد این لوایح مجبورید لااقل ترتیب الاهم فالاهم را در نظر بگیرید ویك مخارج ضروری را پیشنهاد کنید تا ما آنها را تصویب نمائیم خوب است آقایان به کمسیون بیایند وبه بینند لوایح چقدر زیاد است که هنوز مطرح نشده است برای اینکه ما اول ملاحظه کنیم کدام یك ازلوایح مهمه هستند و کدامیك می توانند باز یك مدتی منتظر باشند تا بالاخره به بینیم ترتیب جمع و خرج چه خواهد شد ما نباید این طور عقیده پیدا کنیم که این عملیات ما فقط و فقط از نقطهٔ نظر اظهار وزرا است خیر اینطور نیست اگر بنده بعضی مطالب را تصدیق می کنم باعلم بآن اصولی است که می‌دانم یك خوبتری هم مقدم بر آن کار خوب است وبالاخره ازنقطه نظر این است که زندگانی مملکت باید زندگانی عملی باشد اگر تمام سیاستمداران و اشخاص فکور قومی فقط اشخاص اصولی باشند اما ملاحظه معایب کاررا در عمل نکنند آن قوم هیچوقت بسرمنزل سعادت نمی رسند. قومی بسرمنزل سعادت میرسند که سیاستمداران آنقوم سعی کنند اصول را باعمل تطبیق نمایند وآن را بموقع اجراء گذارند واحتیاجات خود را باآن اصول تکمیل کنند ولی ما تاموقعی که آن وضعیت راانداریم نباید بگوئیم حالا که اینطور است هیچ خرجی را تصویب نمی کنیم بعقیده بنده این مسئله ممکن نیست حضرت والا در ضمن اظهارات خودشان مسئله قرض را فرمودند بنده هم تصدیق می کنم که قرض برای مملکت بدترین چیزهااست برای افراد هم بداست وهمیشه باید سعی کرد که گرفتار صدمه وفشار قرض نشد زیرا تابحال هرچه قرض کرده ایم متأسفانه چون قرض سیاسی بوده واز یك مراکزی قرض میشد که آن مراکز نقطه نظر سیاسی داشته‌اند و قرضهای تجارتی نبوده آن قروض برای ما دو زحمت داشته یکی زحمت قرضداری یکی زحمت خطیر وعظیم تری که مارا بواسطهٔ آن قروض در یك مهلکه‌های سیاسی می‌انداخت و ما را چنانکه الان هم هستیم دست وپا بسته بدست اشخاص می‌داده‌اند که مدعی حیات وزندگانی و تمامی ما هستند البته این ترتیب خیلی بد است ولی اصولا نمی‌شود گفت هر قرضی درهر موقعی برای هر احتیاجی هم که باشد ازنقطه بداست همیشه می‌شود در موارد خصوصی در ترتیبات مداقه ومطالعه کرد عجالتاً لایحه قرضی درمجلس مطرح نیست ومورد هم ندارد بنده چیزی عرض کنم لیکن حضرت والا بطور کلی یك اشارهٔ به استقراض نمودند بنده هم بطور کلی خواستم عرایض وعقیده خودرا عرض کنم همان طور که ما نباید خرجمانرا بامید قرض زیاد کنیم همان طور هم نباید قرض واستقراض را در مملکت درتحت یك هیولای مهیبی جلوه گر سازیم زیرا هرچیزی هم خوب داردهم بد وهرچیز خوبی ممکن است بواسطه سوء اداره یك چیز مضر بدی شود بعداز تمام این حرفها حالا تازه آمدیم برسر این لایحه که مطرح است آقایان مفصلا در کلیات مذاکره کردند و بعقیده بنده بدهم نیست زیرا بودجه برای این است که تمام مسائل کلی درذیل آن مذاکره شود واین راپورت همان طور که شاهزاده سلیمان میرزا فرمودند بودجه نیست بلکه لوایح خرج است که کمیسیون آمده فی حدنفسه این لوایح بودجه نیست ونمی شود اسم بودجه بروی آن‌ها گذارد اینها اوراق خرجی است که در کمیسیون بودجه تصویب و تقدیم کرده‌ام والبته هر کس در رای خودش آزاد است و بدلائلی که اور اوادار خواهد نمود با کمال خوبی می تواند اوراق سفید و کبود خود را بدهد والبته هم خواهد داد عقاید متفاوتست واختلاف آن‌ها هم ازاین نقطه نظرها گمان می کنم بدنباشد

رئیس - درقسمت اول گویا مذاکرات کافی باشد ودرقسمت دوم وسوم هم مذاکرات می‌ماند برای فردا چون ظهراست وباید جلسه ختم شود دستور فردا هم همین راپورت کمیسیون بودجه وراپورت کمیسیون عرایض خواهد بود

آقای آقاسید یعقوب

(اجازه)

آقاسید یعقوب — بنده خواستم از مقام ریاست درخواست کنم که تاکید فرمایند وزراء هم فردا برای جواب سؤالات حاضر شوند بنده سه سؤال از وزیر مالیه کرده‌ام ومعلوم نیست کی برای جواب حاضر خواهند شد. یك سؤال هم راجع به معدن نمك کرده‌ام

رئیس - تذکر داده می‌شود

آقای معتمدالتجار

(اجازه)

معتمدالتجار — در کلیهٔ اوضاع مملکت مخصوصاً راجع بنقص اصول قانون اساسی وسایر قوانین که ازطرف مصادر امور مراعات نمی‌شود عرایضی دارم که می‌خواهم بعرض مجلس برسد اگر آقایان اجازه فرمایند جزو دستور فردا شود

رئیس — جزو دستور فرداخواهد شد. راجع بدستور مخالفی نیست ؟

(اظهاری نشد)

(مجلس نیمساعت بعد ازظهر ختم شد)

صورت مشروح مجلس یوم پنجشنبه ۱۲ میزان ۱۳۰۱ مطابق ۱۳ صفرالخیرسنه ۱۳۴۱

مجلس تقریباً ۲ ساعت و نیم قبل از ظهر بریاست آقای مؤتمن‌الملك تشکیل گردید

صورت مجلس یوم چهارشنبه ۱۱ میزان را آقای امیرناصر قرائت نمودند

رئیس - آقای آقا سیدیعقوب

(اجازه)

آقا سیدیعقوب. چون بنده دوازده ماه است در کمیسیون عرایض هستم همچو سابقهٔ که پنج ماه بکسی مرخصی داده شود نبوده وراجع بمرخصی پنج ماهه که کمیسیون بشاهزاده نصرت‌الدوله دادند

رئیس . راجع بصورت مجلس است ؟

آقا سیدیعقوب - بلی دوچیز علت این مرخصی بود واگر مقام ریاست توجه بفرمایند خوب است امر بفرمایند در صورت مجلس درج شود که اولا بواسطهٔ ناخوشی شاهزاده نصرت‌الدوله بود که میروند معالجه نمایند ثانیاً اینکه حقوق این مدت را بکتابخانه مجلس تخصیص داده‌اند بنا براین عرض می کنم که این مرخصی سابقه نشود که پنج ماه وچهارماه مرخصی بخواهند اگر صلاح است درصورت مجلس قید شود

رئیس . آقای معتمدالتجار

(اجازه)

معتمدالتجار. دیروز بنده عرض کردم دراول جلسه بینده اجازه داده شود عرایض خودرا عرض کنم ومسئله اول جلسه درصورت مجلس نوشته نشده

رئیس - دیگر ایرادی نیست

(گفته شد - خیر)

رئیس . صورت مجلس با این دو فقره اصلاح تصویب شد آقای معتمدالتجار

(اجازه)

معتمدالتجار. حقیقتاً خیلی ننك آور وبسی جای تأسف است که بعد ازهفده سال مشروطیت و دادن هزاران قربانی های گرانبها در راه آزادی و مشروطیت بنده و سایر آقایان که برای اصلاحات مملکت وتصویب و تدوین قوانین آمده ایم اینجا صرف وقت کنیم مجبور بشویم از نقض قانون اساسی وعدم اجرای سایرقوانین و سایر ترتیبات شکایت کنیم وبآنها بپردازیم فی الواقع این خطوطی که از آذربایجان بما میرسدما را عصبانی کرده است درضمن عرایضی که راجع بپارهٔ قضایای آذربایجان سابقاً بعرض مجلس رسانیدم شرحی هم از کلیه اوضاع آنجا البته عرض و ضمناً درخواست کردم نمایندگان محترم که برای حفظ حقوق این ملت منتخب شده‌اند عطف توجهی بفرمایند. ازآذربایجان که بقصد طهران عازم بودیم با نهایت ذوق و شوق می آمدیم و خیال می کردیم بمجرد تشرف درمجلس با مساعدت آقایان برای جبران مافات اقداماتی خواهیم کرد متأسفانه بعد از ورود و مطالعاتی که در این مدت کرده‌ایم می بینیم نسبت بامورات اساسی مملکت وحملاتی که باساس وارگان آزادی ومشروطیت دراین پایتخت میشود مجلس ساکت ونمایندگان محترم توجه مخصوصی نمی فرمایند جلسات گرانبهای مجلس تمام صرف جزئیات شده و اوقات ذیقیمت نمایندگان تلف می‌شود دشمنان آزادی و استقلال مملکت لاینقطع درکار واتصالا نقشه‌های خودشان را توسعه می‌دهند قریبا

روزی میرسد که نه سر میماند و نه دست بساط مشروطیت که برچیده میشود سهل است استقلال مملکت را هم میبرند و ترتیبات حالیه بنده را حق می‌دهد که نسبت باوضاع حاضره بدبین وظنین باشم مجلس که حامی وناظر قوانین اساسی است دلسرد شاه که حافظ ونگهبان قانون اساسی واصول مشروطیت است درخارج دیگران درحالت بی‌تکلیفی اهالی وموکلین بخیال این کو کیلشان درمجلس است و برای آنها کار می کند رفته بفراغت خاطر برای نتیجه اقدامات منتظر نشسته یك مرتبه ملتفت خواهندشد که خاك بر سرشان شده است مادامی که قانون اساسی این قدر زیر پا انداخته‌اند وابداً نشانی ازاو دیده نمی‌شود ما وشما وضع قوانین را برای کی میکنیم وکدام هیئت دولت مجری آن خواهد بود ؟ مگر ملاحظه نمیفرمائید در خارج نمایندگان واین مجلس تاچه درجه موهون شده اند ؟ بهر محفل واجتماعی که میرویم وباهر کس کمالاقات میکنیم ازسکوت مجلس ومجلسیان شکایت میکنند از تبریز دراین مدت که وارد شده‌ایم خطوط متعدده رسیده ازوضع مجلس ونمایندگان و هیئت دولت استفسار کرده‌اند ومی کنند نمی‌دانم چه جوابی بنویسم و حقیقة در حیرت هستم اوضاع حاضره را قطعاً نمی‌توان مناسب ولایق و سزوار اطلاق یك حکومت ملی دید نمایشاتی می‌شود که خیلی اسباب وحشت وپریشانی و نگرانی است عملیاتی درمرکز مملکت می‌شود که بنظر بنده ممکن است درآتیه خیلی نزدیکی برای مملکت وملت خطراتی را متوجه سازد بدون مجوز قانونی جرائد را می‌بندند ومدیران آنهارا توقیف وحبس تبعید . وزجر می کنند و می‌زنند چرا ؟ برای اینکه از کثرت ظلم وتعدی وانتخاب اشخاص بدسابقه برای مأموریت‌ها واختلاسها وهزاران مظالم دیگر تنقید کرده ودولتشان را براه راست دلالت و نصیحت می‌نمایند اینها عوض اصلاح احوال ومفاسد خودشان متشبث بنقض قانون می‌شوند آیا برای جلوگیری از خطرات متصوره نمایندگان ملت چه تصمیمی اتخاذ می‌نمایند ؟ قانون اساسی اعمال را تقسیم وهر وزیری را در کار خود مسئول کرده است آیا حالا در این‌جا رعایت می‌شوند ؟

خوب است برای مراعات سوگندی که آقایان نمایندگان درمجلس یاد کرده اند عجالتاً ازبعضی کارهای جزئی صرف نظر فرموده واوقات عزیز وپربهای خودشان را صرف مذاکرات مهمه اساسی بفرمایند . از قانون اساسی که بغیر از لفظ و یك کتابچه مطبوع آنهم در کتاب خانه ها ویا درخانه‌ها عجالتاً چیز دیگری نیست همان مظالمی که در ادوار فترت میشد همان خلاف قانون ها که درآن اوقات مرتکب می‌شدند حالا هم می‌شود واین مظالم و نقض قوانین باز زمینه‌هائی برای انقلابات درمملکت تهیه کرده ومی کند معلوم می‌شود ماها عمرمان را باید درانقلاب صرف نمائیم وهمیشه در زدوخورد باشیم .

ترتیبات واوضاع حاضره و این همه لاقیدی درمراعات اصول قوانین اساسی است که اتصالا در مملکت تولید قیام ها و نهضت ها می‌شود

قیام تجددیون تبریز برای چه بوده آیا بغیراز عدم رضایت از اوضاع پریشان و تاسف آور مملکت بود که می‌ویسند دولت را وادار باجرای کامل اصول قوانین اساسی بکنید آیا اولیای امور تجربه حاصل کرده و یك قدمی برای اجرای قانون اساسی برداشته و یا برای آسایش اهالی این مملکت اقدامی کردند فردا است که از کثرت ظلم و تعدی ازسایر نقاط مملکت نیز قیام ها می شود و باین جور همیشه این مملکت در جزر و مد انقلاب و همیشه مردم در زحمت بوده روی راحت نخواهندید لازم است مجلس شورای ملی هر چه زودتر بهیئت دولت و زمامداران وقت و مسئولین امور اخطار کند که قوانین اساسی مملکت را که باخون پاك جوانان وطن و مجاهد با غیرت تحصیل شده است مراعات وهر یك ازوزراء در اداره و حدود اختیارات خود با جدیت مشغول اصلاحات شوند حالا اگر آقایان نماینده‌گان بخواهند از وزارت خانه های داخله و مالیه و غیره سؤال و استیضاحی فرمایند آیا جواب مسکتی می‌شنوند مثلا بنده مدتی است سئوال از وزارت داخله دارم که جواب نمی‌دهند یعنی نمی توانند جواب مسکتی بدهند چون در امورات آنها مداخله می‌شود چه بگویند .

بعقیده بنده خیر زیرا در حدود اختیارات آنها مداخلاتی می شود که نبایستی بشود و اینهم در واقع هرج و مرج است وابداً شایسته یك دولت مشروطه و حکومت ملی نیست ایرانیان با غیرت که جمع شده بیرق استبداد را سرنگو وبتحصیل مشروطیت نائل شدند گمان نمی کنم دیگر زیر بار استبدادی بروند و قطعاً کار منجر به انقلاب وخون ریزی خواهد شد تازود است باید مجلس چارهٔ بکند و به انقلابات میدان ندهند .

حکومت های نظامی باید از مرکز و سایر نقاط مرتفع شود بوزراء تذکر داده شود که بوظایف یکدیگر مداخله نکنند عواید دولتی باید از هر مبلغی که باشد توسط مامورین مالیه بخزانه دولت وارد و از آنجا مطابق تصویب مجلس بمصارف برسد وزراء باید هر یك درحدود اختیار و مسئولیت خود مشغول باشند دولت را باید متذکر و وادار کرد که جداً مراعات قوانین اساسی مملکتی را که بایك تحریکات برجسته بر ضد آزادی و مشروطیت قلماً و لساناً و عملا وادار می نمایند شدیداً تعقیب وبمجازات برساند در حیرتم چطور می‌شود در جلو چشم مامورین دولت مشروطه علناً برضد دولت مشروطیت و قوانین اساسی قیام و بدگوئی می کنند چرا دولت آن طور مأمورین وظیفه‌شناس را تحت مسئولیت در نمی آورد و مؤاخذه و تنبیه نمی‌نماید

در تبریز که مهد آزادی است و مرتجعین قدرت نفس کشیدن نداشتند حالا در ظرف این یکی دوماه وضع آنجا طوری شده که بعضی ازمفت خوارها علناً تفوهاتی بر علیه قانون اساسی و مشروطیت می کنند و مامورین دولتی هم ابداً حرفی نمی زنند و ساکت نشسته‌اند معلوم می‌شود که حکومت نظامی آنجا و یا سایر نقاط فقط برای جلوگیری از اجتماع آزادیخواهان و مذاکرات آن هاو بالاخره خفه کردن آنها برقرار شده است والا علت ندارد که از آزادی‌خواهان جلوگیری بشود که حرفهای خودشان رابگویند ولی مرتجعین در اظهار عقیده مضره خود آزاد باشند حقیقتا وضع وکالت ما و این دوره تقنینیه چیزی غریب و مضحك است ما نباید این طور تا این اندازه در مقابل نقض قوانین و هزار بی قاعدگی‌های، دیگر ساکت و صامت باشیم و اوضاع حاضره را با کمال خونسردی تلقی نمائیم .

باید قسمی را که در حفظ قانون اساسی و نظارت در اجرای اصول آن و مواد سایر قوانین مصوبه یاد شده است همیشه در نظر بگیریم و بوظیفه خودعمل کنیم والا نزد خدا و خلق مسئول و در تاریخ مفتضح خواهیم شد و اعقاب ماما را مورد طعن ولعن خواهند کرد . بااین که آقای رئیس الوزراء بآقایان متحصنین مجلس چندی قبل قول داده وتعهد کرده‌اند که حکومت های نظامی را رفع وانجمن های ایالتی وولایتی را مفتوح ودراجرای اصول قوانین اساسی جدا مراقبت فرمایند . جای بسی تعجب وتأسف است که دایره حکومت نظامی تا آخرین نقطه شمالی مملکت توسعهٔ می‌یابد .

آیا بمردم نباید حقداد که بهیچ یك از اقوال دولت اعتماد واطمینان نکنند . مملکت ما وضع غریبی بخود گرفته است که هیچ نمی‌توان بیکی ازاشکال حکومت های دنیای امروزه تشبیه کرد معلوم میشود اولیاء امور ما بکلی درخواب غفلت بوده وابداً اطلاعی ازدنیای امروزه ندارند . در نتیجه همین اوضاع حاضره است که اتفاقات این چند روزه درطهران رخ داده است .

البته دشمنان استقلال مملکت هم از این مواقع استفاده خواهند کرد . اگر دربای تخت از آنهائی که برضد اساس مشروطیت وقانون اساسی علناً صحبت می کنند جلوگیری میشد درایالات وولایات هم مرتجعین ازبیقوله ها سر بیرون نمی کشیدند . تاپای تخت اصلاح نشود عادات واخلاق درسایر ولایات خوب نخواهد شد هر وقت اساس مشروطیت درپایتخت محفوظ ماند درانظار مملکت محفوظ است . در خاتمه عرایضم بنده پیشنهاد می‌کنم که هیئتی از طرف مجلس معین وراجع باوضاع حاضره مملکت باوزراء داخل مذاکره وتعیین تکلیف بکنند والا بااین وضع وترتیب نخواهد شد

رئیس - آقای مدرس

(اجازه)

مدرس - فرمایشاتی که آقا فرمودند مشتمل برچند فقره بود یکی این که در امورات معایب ونواقصی هست . بنده هم تصدیق می کنم نواقص زیاد برآنچه که فرمودند هست . اما این که فرمودند بعضی ها از مجلس ونمایندگان اظهار بی‌میلی می کنند بنده این را نمی‌دانم واگر چنین هم باشد بغیر حق می‌دانم

(بعضی گفتند - صحیح است)

زیرا دوسه دوره بنده درمجلس خدمت آقایان بوده‌ام که بعضی‌شان حالا تشریف دارند از اول مجلس تاحال عملیات وخدماتی که این مجلس واین وکلای محترم باین مملکت کرده‌اند درادوار دیگر کمتر سراغ دارم (صحیح است) شاید آقایانی که در کار بوده‌اند ملتفت بشوند که آثار وبقایای قرار دادی که همه دنیا می‌دانستند این مملکت را بباد می‌داد ببرکت این مجلس بدون این که ضرری هم وارد آید رفع شد . . .

فیوضات - کاغذ پاره اش از بین رفت ولی اثرش هست .

مدرس — پلیس جنوب که تا کاشان هم آمده بود ببرکت این مجلس رفع شد . مستشار مالیه که شب وروز جلو چشم مادر خانه زید و عمرو بود ببرکت این مجلس رفع شد چرا خدمات مردم را بی‌قدر می کنید که دیگر کسی نتواند خدمت کند ؟ همین وکلائی که اینجا هستند این خدمات را کرده اند راجع بکار های دیگر و قوانینی هم که شب وروز تابحال مشغول بوده وگذرانده اند یك کاری که ضرر بحال مملکت داشته باشد نکرده‌اند (صحیح است) اما امنیت . امنیت درمملکت است منتهی بدست کسی است که اغلب ماها از او خوشوقت نیستیم .

چرا دریس پرده حرف میزنید ؟ مگر شما ضعف دارید ؟ چرا حرف نمی‌زنید و دل خودتان رامیلرزانید ؟ مگر می‌ترسید؟ آقایان این مجلس مجلسی است که

سالارالدوله ومحمدعلی میرزا راکه باسی هزار قشون تایشت دروازه تهران آمد با قدرت خودش دفع کرد ونترسید .

ماکه از رضا خان ترسی نداریم ؟ چرا حرفهای خودمان را در پرده بگوئیم؟ باید بدون ترس وبی‌پرده گفت ماکه قدرت داریم سلطنت را تغییر بدهیم قدرت داریم رئیس الوزراء راعزل کنیم رضا خان راهم تغییر میدهیم .

کاری ندارد وقتی تصمیم بگیریم و بنا شود همچو قطعه قطعه‌اش می کنیم که کانه ازمادر متولد نشده باشد .

هر وقت تصمیم بگیریم هر کاری بخواهیم میتوانیم بکنیم .

همین الان تصمیم بگیرید رئیس الوزرا را بخواهید استیضاح کنید عزلش کنید برود پی کارش رضا خان هم همین طور برود توی خانه اش بنشیند دیگر چرادر پرده می گوئید ؟ حکومت نظامی وچه وچه اینها اهمیت ندارد فوری عزلشان میکنیم چرا وکلای این دوره سست عنصر هستند آقایان درمقابل قدرتی که مجلس شورای ملی دارد هیچ چیز نمیتواند ایستادگی و مقاومت کند .

(ازطرف جمعی - صحیح است)

بنده میخواستم این عرایض را دراطاق تنفس بکنم ولی حالا درمجلس عرض کردم تابدانید که مجلس درهر امری قدرت دارد آقایانی که اینجا نشسته‌اند بمنزلهٔ سی کرور نفوس هستند وهمه گونه قدرت دارند عزل کنند نصب کنند .

من ابداً دوست ندارم حرفها درپرده گفته شود بخصوص آنهائی که دردودوره سه دوره درمجلس بوده و آنهمه وقایع را دیده‌اند .

سالارالدوله ومحمدعلی میرزا که مجلس تغییرش داد باسی هزار قشون تاشش فرسخی تهران آمدند ماهم دویست نفر فرستادیم رفتند ومقهور ومنکوب شان کردند که گویا اصلا نبودند پس درمملکت مشروطه هیچکس در هیچ امری بامجلس نمی تواند مقاومت بکند .

فقط یك چیز هست و آن این است که ماباید بدانیم صلاح چیست وفساد کدام است ؟ وتعیین صلاح وفساد را بکنیم چون این مطلب مذاکره شد باید درپرده نماند که آقای وزیر جنك یك محاسنی دارد ویك مضاری منافع ومضارش را باهم بسنجید والا تغییر اواهمیت ندارد همین الان اگر بگوئید نباشد وعزلش کنید عصری رفته است دماوند مجلس سلطنت تغییر می دهد که رژیم حکومت تغییر میدهد رئیس الوزرا تغییر میدهد کارهای بزرك دیگر می کند این که اهمیت ندارد . همین آقای محتشم السلطنه از اجله ونزدیکان است تاو قتی که می خواهیم هست وکار می کند ووزیر است وقتی که نمی خواهیم عزلش می کنیم .

بر ودتوی خانه‌اش .

هی درپرده حرف زدن ومجمل گفتن وهی لایحه خواندن وهی حرف زدن واعتراض کردن وآقای حائری زاده هم بگویند . بلی بلی صحیح است که معنی ندارد وکار مملکت درست نمی‌شود . صلاح را ببینید و آنچه بدرد مملکت می خورد عمل کنید بحرف تنها اکتفا نکنید بنده نمی‌خواستم این جسارت هارا بکنم ولی عرض می کنم که قوام السلطنه را بخواهید و استیضاح کنید و این حرفها را بموقع عمل در بیاورید .

معروف است که دعای چند نفر مستجاب نمی‌شود یکی شخصی که در حق نوکرش نفرین کند خوب بیرونش کند دیگر نفرین چرا ؟

یکی هم کسی که در باره زنش نفرین کند نفرین لازم نیست طلاقش بده ماهم ازآن اشخاص هستیم که نفرین می کنیم در صورتی که چاره در دست خودمان است بیشتر شماها به آخوند هامی گفتید دعا ونفرین می‌کنند حالا خودشما دارید دعا ونفرین می کنید .

قدرت مجلس شورای ملی درمقابل تمام مزاحمات می چربد شبهه هم ندارم خلاصه بنده بااین فرمایشات زیر پرده و لایحه دادن وغیره مخالفم شاهزاده بود . مساوات بود . سایر آقایان بودند که محمد علی میرزا وسالارالدوله بطرف طهران آمدند بجان شما اگر کسی بقدر ذرهٔ ازاین سی هزار قشون تزازل پیدا کرد فقط دویست سیصد نفر لختی اتفاق کردند و رفتند ردشان کردند اما بقدرت مجلس شورای ملی .

ما هم اگر اتفاق نکنیم و خدای نخواسته باهم همدل نباشیم اینها که سهل است یك نفر هم قدرت دارد برما بچربد اتفاق ما بخصوص در صلاح مملکت این چیزهارا مثل پشه که در مقابل باد توقف کرده باشد ازبین می‌برد باوجود این‌ها بنده عقیده خود رااظهار می کنم

عقیده من در باره وزیر جنك این است که منافعش اساسی است و مضارش فرعی . بایدسعی کرد که معایب او رفع ومنافع او زیاد شود تا مملکت استفاده بکند حالا اگر آقایان عقیده دیگری دارند من تابع اکثریت مجلس هستم .

رئیس — آقای مدرس در ضمن فرمایشاتشان بواسطه حرارتی که داشتند نسبت بمقام سلطنت هم یك فرمایشاتی فرمودند که بنده گمان می کنم مطابق قانون اساسی نیست بواسطه این که مقام سلطنت هم درقانون اساسی حقوقی دارند ومذاکرات مجلس بامقام سلطنت یا هر اقداماتی که بشود البته باید مطابق اصول ومواد قانون اساسی باشد .

(جمعی ازنمایندگان - صحیح است)

مدرس — اجازه بفرمائید توضیح بدهم .

رئیس - بفرمائید

مدرس - اولا مشروطه محمد علی میرزا را برداشت وهر سلطانی که برخلاف مشروطه و قانون اساسی باشد وبامامخالفت کند اورا بر می داریم وهر سلطانی که مطیع مشروطه باشد ما مطیع او هستیم یك نفر از نمایندگان — ملت بر می دارد .

مدرس - بلی یعنی ملت و مجلس او را بر می دارد . مجلس که غیر ازملت نیست .

رئیس — بنده نمی دانم تکلیف این مسئله چیست ؟ هفده یاهیجده نفر دراین خصوص اجازه خواسته‌اند

(بعضی از نمایندگان — مذاکرات کافی است)

معتمدالتجار — بنده پیش نهادی کرده‌ام .

رئیس — بنویسید بدهید . لایحه سه گانه راجع بسیم کشی گوناباد و تون و نمایشگاه امتعه وطنی وتعمیر بروج نظامی دربروجرد مطرح است درمطالب اول که دیروز فرمودید مذاکرات کافی است راجع به فقره دوم آقای حائری زاده فرمایشی دارند ؟

حائری زاده — عرایض بنده در فقره اول بود که گذشت

رئیس — آقای حاج شیخ اسدالله

(اجازه)

حاج شیخ اسدالله — بنده عرضی ندارم .

رئیس - آقای اقبال السلطان

(غایب بودند)

رئیس — آقای کازرونی موافقید؟

آقا میرزا علی کازرونی - راجع به امتعه وطنی بنده موافقم وعرضی ندارم

رئیس - آقای تدین . (اجازه)

تدین - عرضی ندارم .

رئیس — آقای سالار معظم

(اجازه)

سالار معظم - عرایض بنده راجع به فقره اول بود که گذشت .

رئیس - آقای نجات

آقا میرزا محمد نجات — عرضی ندارم .

رئیس — آقای محمد هاشم میرزا موافقند ؟

محمد هاشم میرزا - در فقره اول عرایضم را عرض کردم فعلا عرضی ندارم .

رئیس - آقای سلطان العلماء

(اجازه)

سلطان العلماء — موقع گذشت .

رئیس - بس درفقره دوم هم گویا مذاکرات کافی است ؟

مستشارالسلطنه — آقا بنده قبل از همه دراطاق تنفس اجازه خواسته‌ام .

رئیس — این آقایان دیروز اجازه خواسته‌اند هنوز نوبت بجناب عالی نرسیده است .

آقای مساوات .

(اجازه)

آقاسید محمد رضای مساوات - بنده دیروز عرض کردم امروز هم عرض می کنم که آقایان اعضاء کمسیون بودجه توجهی داشته باشند .

بنده هم وقتی در کمسیون بودجه بودم پیشنهادی کردم که کمسیون بودجه تصمیم بگیرد که تا بودجه تعدیل نشود ازطرف دولت پیشنهاد خرج جدیدی نشود ومجلسهم خرج جدیدی تصویب نکند .

بعلاوه این لایحه هم مهم است ترویج امتعه وطنی به پنجهزار تومان چطور میشود؟ آیا این نمایشگاه فقط در طهران و در تهران ترویج امتعه وطن می‌شود ؟ یااین که این مبلغ را به تجار می‌دهند که درخارج امتعه وطن را جمع آوری کنند ویك بازار عمومی تشکیل دهند اینهم که با پنج‌شش هزار تومان نمی‌شود ومعلوم نیست این پنج هزار تومان برای چیست ؟

ازاین جهت هم بنده مخالفم .

رئیس - آقای حاج میرزا مرتضی

(غایب بودند)

رئیس - آقای مدرس .

(اجازه)

مدرس — درفقره سوم عرضی دارم

رئیس - آقای مستشارالسلطنه .

(اجازه)

مستشارالسلطنه - یکی از اقدامات خیلی مؤثری که تصور میرود خیلی خوب باشد این قدمی است که وزارت معارف برداشته است حالا اگر وزارت تجارت این قدم را برمی‌داشت انسب بود یا نه ؟ بآن کاری ندارم البته تصدیق می‌فرمائید که نمایشگاه تجارتی در بازارهای خارجه یك عامل خیلی مؤثری ازبرای ترقی اوضاع تجارتی و اقتصادی مملکت است ووزارت معارف هم که ازنقطه نظر تجارت در این حال فقر اقتصادی این مطلب را در نظر گرفته خیلی شایسته تقدیر است .

اساسا اکسپوزیسیون یابازار تجارتی ونمایشگاه امتعه وطنی درممالك خارجه دو قسم است .

یکی درعرض سال چندین مرتبه در روزهای معین تشکیل می‌شود ویکی نمایشگاههائی است که دوسال وپنج سال یاسال بسال یا باختلاف تشکیل می شود و این نمایشگاهها یك نمایشگاههای عمومی است ودرامر تجارت خیلی مؤثر است .

اعلانات می‌شود ازممالك خارجه وملل مجاوره

مال‌التجاره می‌آورند خرید وفروش میکنند مبادله می‌کنند ومیروند ولی دراین لایحه وزارت معارف نه آقای مخبر درست توضیح دادند نه ازطرف آقای وزیر معارف مدافعه شد که کدامیك ازاین دوطریق معمول خواهد شد بعلاوه در مملکت ما که رودخانه‌های بزرك وراه‌آهن نیست اگر این بازار دریکی ازشهرهای بندری تشکیل می‌شود خیلی مناسب‌تر بود

مثلا در انزلی یا در یك نقطه دیگر تا مقصود وزارت معارف و مجلس شورای‌ملی که‌فروش و ترویج‌امتعه ایرانی است کاملا حاصل شودولی بنده شنیده ام که تأسیس این بازار در طهران خواهد بود اگر اینطور باشد فقط خود اهالی طهران می توانند از این امتعه استفاده کنندولی‌بنده کاملا موافق بودم که این مسئله‌درانزلی یایك بندر دیگری تأسیس می‌شد و یك پیشنهاد جامع تر و کاملتری می دادندو یك مدتی قبلامعین می کردند که درفلان موعد تجار داخله باید مال التجاره هاشان را در این بازار حاضر کنند. وهمچنین‌از تجار ترکستان و قفقاز و روسیه و سایر شهرهای‌خارجه هم‌درهمان‌موعدمال‌التجاره بیاورند مبادله و خرید وفروش کنند البتهٔ با این ترتیب مقصود ما بهتر حاصل‌می‌شد ولی این ۵۰هزارتومان نمی‌دانم‌برای‌ساختن محل است؟ برای‌جمع آوری امتعه است؟ برای چه‌مقصود است وبنده با این‌طریق کاملا مخالف هستم و مقصودی که‌مادارایم حاصل نمی شود ، مگر این که ازطرف آقای وزیر یا آقای مخبر یك توضیحات کافی بدهند که‌برای این موضوع بخصوص ۵ هزارتومان بیشتر مصرف‌نمی‌شود

وزیرمعارف- مدتی بود که بنده‌باین اراده بودم که برای‌امتعه وطنی داخلی‌در مملکت یك ترتیبی داده شود و یك راه تشویقی بدست بیاوریم که امتعه وصنایع داخلی‌روبترقی گذارد و تصور می کردم که یکی‌از مهمترین‌وسائلی که برای‌این کار لازم است مسئله نمایشگاه است که باصطلاح (اکسپوزیسیون) می گویند و تمام دول دنیا هم باین مسئله کمال اهمیت را داده و درهر پایتخت‌یا در شهر های‌مهم اکسپوزیسیونهای سالیانه و عمومی و چند سال یك مرتبه تشکیل می دهند مدتی‌بود بنده این‌نظررا داشتم‌ولی معلوم‌است‌سوانح دنیا و اتفاقات ایران وحوادثی که برای خود بنده اتفاق افتاد قدری این مسئله را جلوگیری کرد ویك قدری در کار تأخیر حاصل شد تا در کابینه سابق آقای‌قوام‌السلطنه بنده این مسئله‌رابیشهاد کردم کابینه هم مساعدت و موافقت بااین مقصود کرد واحکامی بولایات‌صادر شد و همچنین از وزارت فواید عامه به نمایندگانشان که در ولایات هستند اطلاع داده شد واز اتحادیه تجارهم بتجاردستور داده شد و طولی نکشید که مشیرالدوله رئیس الوزراء شدند با ایشان هم مذاکره شد کمال موافقت را بااین مقصود کردند واین‌مسئله پنج‌هزار تومان‌استقراض راهم درزمان ایشان بنده پیشنهادکردم ایشان هم‌قبول کردند علت هم این‌بود که بعد ازاین که این‌مسئله‌را دولت قبول کرد خواهش کردم‌دروزارت‌فوائدعامه کمیسیونی تشکیل شد که عبارت بودازسه نفر اعضاء وزارت فواید عامه وسه‌نفر ازاتحادیه تجار وچهار نفر ازمستخدمین اروپائی دولت و چهارنفر از اشخاص متخصص در این کار که باخود بنده پانزده نفرمی شد ودر این مسائل مذاکراتی شد و نوشتجاتی بتمام اصناف ولایات فرستاده شد که اولا از اشخاصی که درهرجاصاحب هرصنعتی‌هستند و ای تدارك امتعه ایرانی‌داریم صورتی جمع آوری شود تابدانیم در هر جا چه داریم وچه کمکی می‌شود بآنها کرد وبعد ازآنکه این اقدام‌شد رأی آن کمیسیون براین‌شد که برای‌اشخاصی که صنعت کارند وبواسطه سوانح وبعضی‌پیش آمدهابرای آنها سرمایهٔ نمانده یعنی علم دارند ولی سرمایه ندارند یك کمکی‌بشود که ازصنعت آنها استفاده بشود برای این‌مسئله‌اتحادیه تجار هم وعده مساعدت دادندو گفته‌شد که اگر دولت در این مسئله کمك کند البته‌مؤثر است‌وزودتر بمقصودخواهیم‌رسید اگرچه همه آقایان خوب می دانند که در مسئله اکسپوزیسیون ونمایشگاه صنعت ها درهمه جای دنیا کمال اهمیت را می دهند ومخارج گزاف می کنند هم ملت و هم دولت از این مسئله فواید بزرك می‌برند وازاین راه خدمت بزرگی باقتصاد صنعت مملکت می شود بنده هم البته می‌توانستم مطابق شوری که در کمیسیون کردیم برای‌تدارك‌اینکارسرمایه بزرگتری ازدولت استدعا کنم ولی چون مسئله تازه بود وبرای نمونه بود این بود که تصور کردم اول از مبلغ کوچکتری شروع بشود آن هم بعنوان استقراض شاید زودتر بمقصود موفق شویم این‌بود که‌مبلغ پنجهزارتومان که خودتان‌هم‌تصدیق می‌فرمائید خیلی کم است بطور استقراض خواسته شد که‌بانظراتحادیه تجارباشخاصی که درولایات صنعت کارند وسرمایه‌ندارند یك کمکی بشود وازخیلی جاهامثل‌اصفهان وکاشان وسایرجاهایك نونه‌هائی‌هم‌فرستاده شده که معلوم است در واقع آنها کاری خیلی خوب و عالی می توانند بکنند ولی متأسفانه بسرمایه خیلی کم محتاجند واگر بآنها سرمایه ندهید این صنایع مهمی که درواقع عده معدودی بیشترباقی نمانده‌اند بکلی ازمیان خواهند رفت واثری هم از آنها نخواهد ماند . باین واسطه هیئت دولت تصویب کرد وبا هیئت اتحادیه‌تجار هم مذاکره شد و آنها هم وعده مساعدت کردند این است که بنده تصور می کنم برای دولت وملت کمال لزوم را دارد که بدانند درمملکت چه صنعتی دارد تاآنکه آنچه ناقص دارد تکمیل وآنچه کامل‌دارد تشویق وآنچه ندارد تحصیل کنند واگر مثل گذشته درصنعت مملکت مراقبت نکنیم بکلی از میان خواهد رفت ما تا بحال درخصوص صنعت هیچ اقدامی نکرده ایم واین کمال تأسف را دارد مثلا خیلی‌چیزها درمرکزهست ودر خارج ازمرکز ازآن اطلاع ندارند. آقای‌مستشارالسلطنه‌اظهار نمودند که‌این نمایشگاه دربندرتشکیل‌شود این ترتیب صحیح است درصورتیکه فقط نظر ما بتجارت باشد ولی در این جا نظر هم تجارت است و هم باین که مردم از اشیائی که در مملکت ساخته می شود اطلاع پیدا کنندبعضی‌هامی گویند ما خیلی‌میل‌داریم اشیاءصنعتی‌خودمان‌راترویج کرده بدون این که بدانند چه دارند ؟ و چطور می‌خواهند آنهاراترویج کنند ؟ این‌است که بنده تصور می کنم محل آن نمایشگاه اگردر مرکز باشد بهتر است چنانچه تکیه دولت را هم برای این کار معین کردیم ووزارت‌دربارهم موافقت کرد که تکیه دولت رابرای این کار تخصیص بدهیم واگردرمرکزهم این بازارتشکیل شود می‌توانیم هسته‌آن‌را باشخاصی که‌در مرکز هستندوازهمه ولایات‌دراین‌جاهستند عرضه بداریم وهم میتوانیم فهرست هائی برای این‌کار تهیه کرده و برای شناسائی دول دیگر بهمه جابفرستیم که سایرین‌هم بتوانند استفاده کنندوبااشخاصی که دراین جامتصدی این صنایع هستندروابط‌تجارتی پیدا نمایند چنانچه بنده بغالب نقاط هم نوشته‌ام‌وازآنجاهاهم‌یك‌اظهارموافقتی‌شده است ویك‌صورتی هم خواسته‌اند که برای آنها بفرستیم این است خلاصه مطلب و بعدازآن که‌این‌اعتبارتصویب‌شدباملاحظات آن کمسیونی که دروزارت فواید عامه‌است وبانظریات‌عده‌ای که درآنجاعضویت‌دارند بقدر مقدور بصنعتگران کمك می شود که این کمك اسباب پیشرفت ترویج و احیاء صنایع بشود و بعد از تشکیل کمسیون و اکمل صنایع نمایشگاه دایر خواهد شد و بطوریکه درنظر گرفته‌اند از اول ثور تا آخر جوزا برای‌این کار قرار داده‌شده است و بعداز این مدت این مبلغ بدولت مسترد خواهد شد

رئیس — آقای ارباب کیخسرو

(اجازه)

ارباب کیخسرو - بنده در حالی ریا ت آقای وزیر راتصدیق می کنم عرض می کنم که در جلسه قبل در این خصوص از آقای‌مخبرسؤالی کردم وآقای مخبر اظهار بی اطلاعی کردند ولی این توضیحات آقای‌وزیر معارف‌بازمینه‌پیشنهاد توافقی نداردد‌ر پیشنهادباسم‌بازارنمایشگاه امتعه نوشته شده ولی از اظهارات آقای وزیر معارف‌این‌طور مفهوم می‌شود که‌این وجه برای کمك اهل صنعت است عقیده بنده این‌است وقتی ما می توانیم از این کمك امروزه‌نتیجه بگیریم که اساس‌مسئله رامستحکم کرده باشیم ونقشه عمل درست کشیده شده باشد تا معلوم شود از این مقدمه ما بکجاخواهیم رسید بنده دراین خصوص اطلاعاتی ندارم ولی چیزی که‌بر تعجب بنده افزود این‌است که دراین‌لایحه ذکر می کنند که این کار باید در تحت نظر وزارت تجارت انجام یابد بنده وچند نفر ازآقایان دیگر که دیشب در کمسیون فواید عامه بودیم بنده از آقای وزیر سئوال کردم و ایشان اصلانمی دانستند موضوع چیست ؟ بنده عقیده ام این است اگر آقای وزیر معارف مساعدت‌بفرمایند مذاکره امروز دراین موضوع مسکوت‌نه بماند تا ایشان با آقای وزیر فواید عامه دراین باب مذاکره بفرمایند و یك نقشه اساسی تهیه نمایند در آن صورت تصور می کنم کسی مخالف‌این‌مطلب نباشدوالبته همه موافق هستند

وزیرمعارف- بنده تصور می کنم این مسئله نالایق تر از این است که در مجلس آنقدر مذاکره شود آقای ارباب کیخسرو می فرمایند توضیح بنده با آن پیشنهاد معارض‌است درصورتی که اینطور نیست در آن پیشنهاد نوشته شده است نمایشگاه امتعه وطنی البته بایستی تدارك امتعه کرد که در بازار نمایشگاه‌نمایش‌داده شود البته تا صنایع مملکت احیاء نشود چیزی نخواهد بود که درنمایشگاه نمایش بدهند بطوری که همه آقایان می دانند همه نوع امتعه در داخله مملکت موجود است وبعضی آنها بانفاستی که دارد کم‌کم دارد ازمیان میرود واین پنج هزار تومان راهم برای مصارف نمایشگاه نخواسته‌ایم برای این‌خواستیم که ببعضی ازصنعتگران کمکی بشود تاصنعت آنها از بین نرود وواقعاً نگذارند آن صنایع قدیمه ازبین برود واین که نوشته شده است در تحت نظارت وزارت فواید عامه است مقصود این است که با اطلاع وزارت فواید عامه اینکار می‌شود چنانکه کمیسیون این‌مسئله هم در وزارت فواید عامه است حالا اگر آقای وزیر فواید عامه در کمیسیونی که روزهای دوشنبه در اطاق پائینی زیر پای خودشان تشکیل می‌شود بی‌اطلاع باشند بنده نمی توانم تصدیق کنم زیرا سه نفر ازاجزای ایشان هم درآن کمیسیون‌حاضر

می شوند واین مسئله هم در هیئت وزراء مذاکره شد وامضاء رئیس الوزراءرادارد وچون وقت تنك است محول بجلسه‌دیگر کردن لزومی‌ندارد .

رئیس - در قسمت دوم مذاکرات کافی است

(جمعی گفتند - کافی است)

رئیس- درقسمت سوم مذاکره می شود آقای حائری‌زاده

حائری‌زاده- بنده‌راجع بمخارجی که تولید عایدی می کند مخالف نیستم مثل این که اگر وزارت فواید عامه برای نمایشگاه امتعه وطن پولی قرض می‌نمایند دو مرتبه مسترد می دارد یا اگر برای سیم کشی هم پولی تصویب کنیم عایداتی پیدا می کند ودو مرتبه بخزانهٔ دولت‌داده می‌شود ولی پیشنهاد وزارت جنك راجع بساختمان‌بروج بروجردجزء مخارجی‌نیست که فردا عایدی پیدا کند وبرای این‌قبیل مخارج بایستی عایدات منظمی باهدف‌دخل داشته باشیم که آنرا بپردازیم و با این فقر عمومی هم نمی‌شود مالیات وضع کرد وتاوقتی که معلوم نشود عایدات ماچیست؟ وخرج ما چیست این لوایح را نمی‌توانیم تصویب کنیم. درسنه پیچی‌ئیل کسر بودجهٔ مملکتی قریب سه میلیون بود درآن وقت بودجه وزارت جنك سه میلیون و هشتصد هزار تومان بوده درصورتی که امروز هیجده کرور کسر بودجه آن بمجلس پیشنهادشده است .علاوه لوایح صدوپنجاه هزار تومانی برای ازدیاد قوای تأمینیه و ده‌هزار تومانی‌برای ساختمان‌بروج‌بروجرد وهفتاد وپنج هزارتومان برای سربازخانها پیشنهاد می‌شود تا وقتی که‌نفهمیم عایدات مملکت‌ماکفایت این‌مخارج را می کند من نسبت بسهم خودم نمی توانم این پیشنهاد را بپذیرم بودجه وزارت جنك باین درجه نسبت ببودجه‌سال پیچی‌ئیل زیاد شده است و سایرآقایان وزراء هم بودجه وزارتخانه های خود را اضافه کرده وبمجلس پیشنهاد نموده‌اند با این ترتیب‌ما بیست کرور کسر بودجه پیدا می کنیم پس ما بایستی این لوایح را رد کنیم تا موقعی که‌محلی برای آنها پیدا شود آن وقت اگر لازم شد تصویب می کنیم و من با این لایحه اخیر مخالفم دیگراینکه‌وزارت جنك دوپیشنهاد بمجلس تقدیم کرده است یکی هفتاد وپنج هزارتائی ویکی‌ده هزارتائی ومن نمیدانم این دوپیشنهاد جزء آن بودجهٔ‌نه میلیونی است‌یا اینکه علاوه برآن بودجه‌است بنده عقیده‌ام این‌است که‌بایستی‌خود وزیرجنك بمجلس بیایند و توضیح بدهند که از چه محلی آنها را باید بپردازیم آن وقت در آن مذاکره کنیم

سهام‌السلطان - بنده تصورنمی کردم دراین موضوع مذاکره شود البته‌مملکت دارای یك مخارج ضروری است که طرف احتیاج است وآن مخارج را نمی‌شود از امروزبفردا گذاشت اگرحالت سه ماه قبل بروجرد لرستان وعراق را بخاطر بیاورند می‌بینند اوضاع آن حدود ترتیبی بود که هیچکس راحتی نداشت رعایای آن صفحه از مال وجان وهستی وهمه چیز ساقط بودند وازطرف دولت‌یك اقداماتی‌شد و قشونی بآن صفحات فرستاده شد و غائله رفع شد آقایانی که از ترتیبات بروجرد مطلع هستند می‌دانند که‌دراطراف‌بروجرد دوسیلاخور هست وسابقاً درآن‌جا برجهائی بود که برای جلوگیری از تجاوز الوار ژاندارم در آنجاها گذاشته بودند دراین چند ساله که ژاندارمری درآنجانبود آن برج‌هاخراب‌شده واز بین رفته باین جهت الوار تخطی کرده وعراق و ملایر واغلب این نقاط را غارت نمودند و مبالغ زیادی اموال مردم ازدست رفت‌تا این که اردوی بروجرد بآن صفحات آمده وامنیت را بر قرار کردند حالاهم برای اینکه ازتخطی اسوارجلوگیری کنندااین بروج لازم است زیرا هرقدرهم قوه در بروجرد باشد باز جلوگیری از الوارمشکل است واین‌بروج درتمام آن حدود بفواصل معینه باید ممتد باشد که‌افراد نظامی درآنجا مسکن‌نموده وبتوانند ازتجاوز الوار جلوگیری نمایند واین یك وقتی‌نیست که‌بگوئیم امروزباشد تا ببینیم بعدچه می‌شود دراینصورت‌بایستی امنیت‌را فدا کنیم برای اینکه‌ده‌هزارتومان ندهیم که بروج بروجرد تعمیرشود باز هم عرض می کنم اولین‌مخارج لازم آن است که‌برای امنیت مملکت مصرف شود وباید باکمال‌شوق این قبیل مخارج را تصویب کرد وازمخارج زائد جلوگیری نمود والا مخارجی که‌صرف امنیت شود کمال‌ضرورت را دارد وما نمی‌توانیم آنرا ازاین ساعت بساعت دیگربتأخیربیندازیم عقیده بنده این است که‌بایداین مخارج بفوریت تأدیه شود وبروج آنجاها ساخته‌شود تا اینکه‌بتوانند ازتخطی الوار جلوگیری نموده و اسباب راحتی‌وآسایش‌مردم فراهم شود

رئیس - آقای مستشارالسلطنه

(اجازه)

مستشارالسلطنه - بنده تصور می کنم اطلاعاتم بیشترازآن است که آقای مخبر فرمودند وسطحی هم نیست بروجرد واق است بین دوسیلاخوریکی‌سیلاخورعلیا و دیگری سیلاخورسفلی سیلاخور علیا واقع است مابین‌نهاوند وعراق وملایروتویسرکان وتا درجه ازدستبرد الوارمصون است ولی سیلاخور سفلی واقع است بین بروجرد و خرم‌آباد وهمیشه خطراتی که‌ازالوارمتوجه بروجرد وشهرهای مجاورمی‌شود ازطرف سیلاخور سفلی است در بروجرد از عهود قدیمه بروجی‌ساخته‌شده بود ولات‌وحکام‌لاحق‌هم بعضی‌تعمیرات درآنها کرده بودند ویکی‌دوبرج‌هم‌اداره‌ژاندارمری‌ساخته‌بودند و بقدر کفایت‌موفقیت حاصل شد از اینکه از تجاوز الوارجلوگیری کنند خواستم‌از آقای‌مخبر سئوال نمایم که توضیح‌بدهند ومجلس شورای ملی را مستحضر نمایند که آیااین ده هزار تومان‌برای تعمیر بروجی است که در بروجرد است یا برای‌ساختن بروج‌جدید است اگر برای تعمیر بروج بروجرد است بنده عرض می کنم بروجرد محفوظ است و همین بروجی را که‌دارد کافی است ودرطرف‌سیلاخور سفلی‌وخرم‌آبادو تنگه زاهدشیر که متصل بقلعهٔ فلك الافلاك و دامنهٔ لرستان‌است بایستی بروج جدید ساخته شود وچون مجلس هر خرجی‌را که برای امنیت اهالی می شود بر هر خرجی مقدم داشته است بنده عقیده ام این‌است که برای این‌قبیل‌مخارج باید قرض‌هم بشود ولی مجلس‌باید بداند که این مخارج‌برای ساختمان بروج‌جدید است‌زیرا اگر می‌خواهند بروجردمحفوظ باشد بنده عرض می کنم که بروجردخودش بروج مستحکمه دارد ومحفوظ است واگر حمله بشوداز طرف سیلاخور سفلی است‌و باید آنجارا محفوظ داشت‌خود بروجردبا داشتن عده قشون کافی‌بخوبی‌محفوظ‌است ولی مقصود از اعزام والی نظامی ووالی کشوری‌هم‌این نیست که‌بروجردتنهامحفوظ باشد برای این است که نقاط مجاورآن هم محفوظ باشد سالی یك‌مرتبه لرمی‌آید درآنجاو هرچه دارند برمیداردو میروددر اطراف‌خرم آباد و پشتکوه زندگانی‌می‌کنند. شما می فرمائیدقشون‌رفته است‌ویك فتوحاتی کرده است همیشه این فتوحات می‌شود ولی لر هم می‌آیدو مایملك‌رعیت را برمی داردو میرود و برای جلوگیری از این هجوم تنهاراه این است که مرکز قوارا خرم آباد قرار بدهند واگر دولت قوه نظامی را درخرم‌آباد تمرکز بدهد بنده کاملا موافق هستم‌زیرااگرخرم‌آباد محفوظ باشد و قلاع نظامی داشته باشد‌و حکومت داشته باشد دیگر سایر نقاط از دستبرد الوارمصون‌است . درموضوع‌انقلاباتی هم که در اوایل بهار اتفاق افتاد بنده در این مجلس چند ماه قبل از بهار از آقای رئیس الوزراء سؤال کردم‌وعملیاتی‌شاهزاده‌عضدالسلطان برخلاف مسئولیت خودش کرده بودوبنده اسنادی بدست آورده‌بودم و بهیئت‌وزراء فرستادم وتقاضا کردم رسیدگی‌شودومعلوم شود این شاهزاده محترم که‌مأمور رسمی دولت بوده است چطور بااالوار و اشرار همدست بوده که نتیجهٔ آن کاملا بعرض مجلس برسد بالاخره می‌خواستم آقای مخبر برای این‌توضیح بدهند این‌مبلغی‌را که مجلس تصویب می کند برای اعزام و تمرکز قوه درخرم‌آباد است یاخیر ؟اگر برای حفظ راه خرم آباد است که بسیار خوب است اما اگر برای حفظ بروجرد باشد بنده عرض‌می کنم که بروجردخودش دارای بروجی میباشد که‌بعداز پنج شش سال خرابی بسه هزار ویانصد تومان‌تعمیر شد حالا چه‌شده است که هنوز یکی دو سال نگذشته‌است ده‌هزار تومان‌برای‌تعمیر همان بروج می‌خواهند؟

رئیس -- آقای سلطان العلماء موافقند ؟

سلطان‌العلماء - بلی

رئیس - بفرمائید.

سلطان العلماء - در این مجلس وقتی از طرف دولت لوایحی پیشنهاد میشود بیاناتی پیش می‌آید که واقعاًحیرت انگیز است

البته وظیفه هرنماینده وظیفه‌هروطن خواه وهرعلاقمند باصلاح مملکت‌خواستن بودجه است ووظیفه‌هردولت مشروطه هم این است که موافق قانون اساسی‌درآخر سال بودجه‌خودش‌راتهیه کرده تقدیم‌مجلس نماید ودراین موضوع گمان ندارم کسی مخالف باشد .

حالا دولت یابواسطه طول‌ادوارفترت ویا بواسطهٔ عدم موفقیت توانسته است‌یك بودجه کاملی تدارك نماید‌آن‌را بنده کار ندارم البته مجلس شورای ملی بایدبدولت فشار بیاورد که بودجه خودرا تقدیم‌مجلس کند وجمع وخرج‌خودش‌راصحیحاًبمجلس بیاورداگر امناء و پیشکاران مالیه هم دراداوارفترت اختلاساتی کرده باشندربطی باین موضوع ندارد . آمدیم برسربروج نظامی آقای حائری زاده فرمودند چون این خرج راه‌دخلی ندارد ما نمی توانیم رأی بدهیم . بنده خواستم اولا خاطر هم لباس محترم وهم کار محترم‌خودم‌رامتوجه کنم باین که اگردولت موفق بامنیت‌آن حدود بشوداین کار برای دولت دخل‌دارد آقای مستشارالسلطنه چون‌درآنجاتشریف نبرده‌اند درست اطلاعات ندارند آقایانی که تشریف برده‌اند می دانند که خط خرم‌آباد درزمان سابق خیلی مغشوش بود ووقتی ژاندارمری بآن‌حدود رفت شروع کرد بساختن بعضی برج ها حالاآجرهای مردم‌را کندند وبردندآن بروج راساختند مبحث دیگری است در تنگه زاهدشیر و دربعضی نقاط دیگر برج‌هائی ساختند و ژاندارمری بوسیله همان‌برج‌ها موفق‌شدند که‌پشت کوه را اداره کنند حالاهم پس‌از اینکه دولت بروجی درآنجا بسازدوامنیت برقرار شود قوافل ومترددین می‌توانند عبور کنند از راه معیشت برای همه این مملکت‌صرفه‌داردزیراروغن‌می‌آید . کثیرا

وتریاك وسایر ملزومات می‌آید وخوداین ها یك منافع کلی دارد ومبالغی بر عایدات تحدید تریاك اضافه می‌شود امامسئله دیگری که آقا باید درنظر بگیرند این است که امروزه عوائدی که دولت از نقاط مختلفه همین بروجرد ورشکسته مفلوك خراب که یك قسمت دهات آن دستخوش اشرار و الوار است می گیرد مبلغ گزافی است و بالغ برصدو نود هزار تومان از تحدید تریاك بروجرد عاید می‌شود .

خوب پس همچو جای پر منفعتی را باید گذاشت دستخوش غارتگران و مورد تطاول وچپاول اشرار بشود ؟

اما آمدیم بسراین که اگر برج ساخته شود نتیجه‌اش برای دولت چیست؟

البته بعد ازآنکه این برجها ساخته شود اردوی دولت توسط این بروج بخرم‌آباد میرود و مالیات چندین ساله الوار را که موفق باخذ آن دراین مدت نشده است وصول می کند ودرآن حدود کاملا امنیت رابرقرار خواهد کرد . تقریباً یك کرور مالیات این صفحات راکه وصول نشده واز بین رفته است وصول خواهد نمود صدهزاران منافع دیگردارد واگر وکیل می‌توانست مافوق پیشنهاد دولت پیشنهادی بکند بنده پنجاه‌هزار تومان پیشنهاد می کردم که قلاع مستحکم‌تری که جای صدیادویست نفر داشته باشد درآن صفحه نیم‌فرسخ به نیم فرسخ بسازند ولی‌حالا چون قانون مرا پا بست کرده ونمی‌توانم بیشتر ازآنچه که دولت پیشنهاد نموده پیشنهاد کنم لذا با همین مبلغ موافقت نموده و برای تذکر خاطر آقایان این‌اندازه توضیح دادم وتذکرات راهم کافی می‌دانم

سهام‌السلطان ـ آقای مستشارالسلطنه سؤال‌فرمودند که آیااین مخارج برای تعمیر بروج قدیمه است یا بروج جدیدی ساخته می‌شود ؟

اگرچنانچه لایحه دولت را ملاحظه فرمائید در آنجا تعیین کرده که هم برای تعمیر بروج سابق‌است ، وهم‌خیال‌دارند چند برج‌تازه بسازند ودرهمان موقعی که خودم درعراق بودم ازقراریکه اطلاع پیدا کردم دوسه برج جدید هم ساخته بودند برای ساختن آنها هم‌اگردرنظرداشته باشندباید چهار پنج مقابل خرج عادی مخارج کنند تابرجها ساخته شود زیراعده کثیری عمله لازم‌دارد که باقوه درمقابل گلوله سرآنها بایستندوآنهارا حفظ کنند تابرجها ساخته شود وده‌هزار تومان اعتبار هم برای‌چنین امری قابل اهمیت نیست و بقول آقای سلطان العلماء فوائدش خیلی‌بیش ازاین ها است .

رئیس — در قسمت سوم مذاکرات کافی است‌یاخیر؟

(جمعی گفتند کافی‌است)

رئیس — درقسمت اول راجع بسیم کشی ازگن آباد بتون باید رای گرفته شود .

محمدهاشم‌میرزا ـ این قسمتها باید ازیکدیگر تجزیه شود

رئیس ـ چطورباید تجزیه‌شود

محمدهاشم‌میرزا ـ این‌سه‌قسمت را بایداز یکدیگر تجزیه کرد

رئیس ـ سه دفعه بایدباقیام و قعود رای گرفت وبعد در مجموعش باورقه رأی گرفته می‌شود ـ رأی‌می گیریم بقسمت اول راجع‌بسیم کشی از گن‌آباد بتون

محمدهاشم میرزا ـ مقصود از تجزیه این‌است که باورقه‌رأی گرفته شود

رئیس — مقصود از تجزیه لفظ جدیدی است؟

محمدهاشم میرزا — خیر چون سه‌لایحه بود پریروز مذاکره شد که یك لایحه شود حالا که می‌فرمائید تجزیه شود وبقیام وقعود رای گرفته می‌شود ما تقاضا می کنیم باورقه رای گرفته‌شود

رئیس ـ اگربنا بوددرهرسه لایحه یك‌رای می گرفتیم آنوقت حق‌داشتیدتقاضا بفرمائید تجزیه شود والا حالا که تجزیه کرده‌ایم‌چه اشکالی داردآقای حائریزاده (اجازه)

حائری‌زاده — این مسئله اشکال پیدا میکند زیرا ممکن است عده با فقره اول موافق وبافقره ثانی مخالف‌باشند ودر نتیجه در موقعی که بمجموع هرسه فقره با ورقه رأی گرفته می‌شود استنکاف کنند و مسئله بلاتکلیف بماند

اگردرهرسه فقره باورقه رای‌بگیرند بهتراست

رئیس ـ خودنظام‌نامه این مسئله‌را پیش بینی کرده و می گوید وقتی که یك لایحه بچندقسمت تجزیه شد بعدازآنکه در هر کدام بقیام وقعود رأی گرفتند بعد در مجموع قسمتهای تصویب شده باید با ورقه رأی گرفت .

رأی‌می گیریم بقسمت اول آقایانی که تصویب می کنند قیام‌فرمایند

(عده کثیری‌قیام نمودند)

رئیس ـ تصویب‌شد . رأی‌می گیریم بقسمت دوم یعنی پنج هزار تومان اعتبار برای‌نمایشگاه‌امتعه‌وطنی آقایانی که‌تصویب می کنند قیام‌فرمایند

(اغلب‌نمایندگان قیام‌نمودند)

رئیس — تصویب شد. رأی‌میگیریم بقسمت سوم یعنی ده هزار تومان برای مرمت برج نظامی بروجرد آقایانی که قسمت سوم را تصویب می کنند قیام فرمایند .

(غالباً قیام نمودند)

رئیسـ تصویب شد . رأی‌میگیریم بکلیه لایحه با ورقه آقایانی که مجموع هرسه قسمت را تصویب‌می کنند ورقه‌سفید والا ورقه کبود خواهندداد .

آقا سید یعقوب — درقسمت‌اول ودوم بنده رأی ندادم ولی درقسمت سوم رأی داده حالا چکارباید‌بکنم سؤال‌میکنم تا تکلیفم معین باشد .

رئیس — وقتی‌که نظامنامه راجرح وتعدیل کردند این‌اشکال رفع خواهدشد

(اخذ و استخراج آراء بعمل آمده بترتیب ذیل نتیجه حاصل شد)

عده حضار — (۷۳) نفر ورقه سفید علامت قبول (٤٨) ورقه کبود علامت رد (٥) امتناع (۲۰)

رئیس — باکثریت چهل وهشت رأی ازهفتاد وسه نفر حضارتصویب شد . آقای محمد ه شم میرزا چه توضیحی داشتید ؟ .

محمد هاشم میرزا — برای اینکه بعد از این سابقه نشود عقیده بنده این است من‌بعد دراین‌طور لوایح علیحده رأی گرفته شود و درتحت یك عنوان این نوع مسائل بعد از این نباید مطرح شود تا تکلیف رأی‌دهندگان معلوم باشدچون هیچکدام مدرك مابه الاشتراکی ندارند و هر کدام از اینها متعلق به وزارتخانه علیحده است .

رئیسـ تمام‌متعلق بکمیسیون بودجه است بعلاوه اگر موافق نبودید چرا در اول که‌بنده سؤال کردم اظهاری‌نفرمودید؟

محمد هاشم میرزا — بنده اعتراض‌نکردم‌فقط بطوریادآوری وتذکر عرض کردم .

رئیس ـ درسرساعت سه ونیم قبل ازظهر که خبر می کنند تشریف بیاورید تشریف بیاورید تا مجبورنشویم این کارها را بکنیم .

محمدهاشم‌میرزاـ بنده در این چهارده سال یکروزغیبت نکرده‌ام .

رئیسـ چند دقیقه تنفس میشود

(دراین موقع جلسه برای تنفس تعطیل وپس‌ازنیم‌ساعت‌تشکیل گردید)

رئیس ـ آقای طباطبائی راجع بصدی دو معارف سؤالی از وزارت مالیه داشتند .

آقا میرزا محمد صادق طباطبائی — چون این سؤال را مدتی است داده بودم باینجهت امروزنمی‌دانستم آن صورتی که این سؤال درآن نوشته‌شده باخود همراه ندارم ولی بطور خلاصه ازآقای وزیرمالیه استدعا می کنم که اگر می توانند راجع بحقوقی که‌برای معارف چه درتهران وچه درسایرجاها ازقبیل مازندران وغیره گرفته می‌شود توضیحات کافی بمجلس بدهند که اولا چطور گرفته می شود ؟ و در کجا جمع‌آوری می‌شود ؟ وبچه مصرف میرسد و تاکنون چقدر گرفته شده است ؟ مقصود بنده این است‌حالا اگر آقای وزیرحاضرند که‌هیچ واگر حالاهم نمی‌توانند توضیحاتی بدهندممکن است بعد توضیحات کافی‌بدهند که هم بنده و هم نمایندگان را مستحضر کنند

وزیرمالیه . راجع بعوارض معارفی آنچه که در این چند سال متدرجاً معمول شده دوقسم است یکی‌عوارضی‌است‌مثل‌صد یك وخرواری یکقران وتومانی یکعباسی که‌در کلیه مملکت گرفته می‌شود وبمصرف معارف میرسد . یکی‌هم عوارضی است که در هرمحل اهالی‌خودشان قبول کرده اند ببعضی چیزها بیفزایند که بمصرف معارف محلی برسد ودر بعضی شهرها برعوارض گمرك و کشتی‌رانی وراه شوسه لا اقل‌یك مبلغی افزوده و غیراز مالیات معمولی یك عوارضی خودشان قبول کرده اند و برای معارف می‌دهند مثلا در ساری از محل نواقل‌مبلغی‌برای مصارف معارف می‌دهند همینطور درقزوین ومشهد سرورامهرمز و دزفول وناصری هر کدام تا کسهای‌مختلفی بسر عوائدگمرکی و غیره باسم معارف افزوده و می‌دهند . حساب این قسمت ها با وزارت مالیه‌نیست وبا وزارت‌معارف است وگاهی یکصورت خلاصه بوزارت مالیه می‌فرستند ولی‌چون جزء عوارض‌اساسی و مالیات مملکتی نیست ودرواقع یك کمکی است که خود اهالی قبول کرده ومی دهند صورت‌حساب جمع وخرج آن باخودوزارت معارف‌است آنچه‌را که‌وزارت مالیه مداخله می کندفقط درصدیك است وفروع مالیاتی فروع مالیاتی‌هم دراین دوسه‌سال‌اخیرسالی شصت هفتاد هزار تومان بود لیکن امسال بموجب تصویب مجلس شورای ملی کلیه آن‌را بصد وسی‌هزارتومان تخمین کرده‌اند واز روی تقسیم بهریك ولایتی یك مبلغ معینی‌داده می‌شود که‌بمصرف معارف‌برسد عوارض صدیك هم بسته‌بمیزان حقوقی‌است که‌بادارات پرداخته می‌شود ودر سال قبل بواسطه‌نبودن وجه پرداخت حقوق ادارات بعهده تعویق افتاده بود و کمتر از سال سابق شده بود این عوارض و در ابتدا که‌برقرارشدبرای مدارس ابتدائی تهران تخصیص داده شده بود ولی این موضوع را هم مثل موضوع فروعات مالیاتی هیئت وزارت مالیه‌جزء حوالجات وزارت معارف پرداخته است وبعنوان معارف‌هم دریافت می شود ولی بطوریکه عرض کردم آن قسمتهائی که در هر محل خود اهالی می پردازند صورتش‌خودواوزارت‌معارف بهتر می‌تواند بدهد

آقا میرزا محمد صادق طباطبائی — سؤالی که‌بنده کرده بودم حالا نظرم آنکه‌از وزارت مالیه ووزارت معارف هر بود . خوبست اگرآقای وزیرمعارف

راجع بآن قسمتهائی که‌خودشان خرج می کنند‌اطلاعاتی‌دارند‌اظهارفرمایند‌دیگراین که ببینیم آیا ممکن است یك صورت خلاصهٔ از آنچه که داده می‌شود بمجلس بیاورند که بهترباشد درآن مطالعه کرد یانه؟

وزیرمعارف — صد وسی هزار تومان بطوریکه آقای وزیر مالیه عرض کردند برای معارف ولایات تخصیص داده اند که از بابت تومانی یك عباسی و خرواری یك قران بولایات‌قسمت کرده‌اند وآن‌را رؤسای معارف درخود ولایات از مالیه گرفته وبمصرف‌میرسانند

بعضی جاها هم مثل گیلان ومازندران وغیره یك عایدات خصوصی دارد که آن عایدات ازقراری که‌بوزارت معارف‌اطلاع رسیده درصدداست که‌درتحت‌یك‌پیشنهادی این عوارض را بمجلس تقدیم‌نمایدوعجالة مشغول تهیه است که پس از تقدیم بمجلس تصویب وصورت قانونی پیدا کند. درنقاط دیگر هم همان‌طور که آقای وزیر مالیه اظهار کردندجزئی عایدی‌ازگمرك ونواقل میرسد که چندان چیز مهمی نیست معهذا صورت آن را هم وزارت‌معارف خواسته است بعدازآن که‌رسید‌بمجلس تقدیم‌خواهد شد که آقایان مستحضرشوند

رئیسـ آقای‌ارباب کیخسروسؤالی راجع باسهام نفت‌جنوب داشتید؟

ارباب کیخسرو ـ این سؤال را بنده در ششم حوت داده‌بودم ولی‌متأسفانه کسی برای جواب حاضر نشدحالاازوزارت مالیه راجع به‌بیست هزار اسهام‌نفط‌جنوب که‌متعلق بدولت ایران است سؤال‌میکنم که آیا این‌اسهام درخزانه دولت‌است ویا درجاهای دیگراست؟

وزیر مالیه — اسهامی را که میفرمائید تقریباً تاهشت سال قبل‌درخزانه ایران بود ولی درهشت سال قبل‌در کابینه آقای علاءالسلطنه‌چون وجهی‌برای‌دولت لازم شده بود آن اسهام‌دربانك‌شاهنشاهی گذارده‌شدوهفتادوپنج‌هزارتومان‌قرض کردند

در سه‌چهار سال قبل آن‌هفتادوپنج هزار تومان پرداخته شد ولی‌بعدیك‌قرضه دیگری باعتبار آن اسهام از بانك کردند و آن اسهام فعلا دربانك شاهنشاهی است ولی منافعی که سهم دولت می‌شود درجزء حساب‌خودمیپردازنداما‌اسهام‌دولت آنجااست

ارباب کیخسروـ البته جای خیلی افسوس است که آقای وزیراین‌طوراظهار فرمودند ولی خیلی میل‌داشتم آقای وزیر مالیه همان‌طور که قرض اولی را فرمودند در چه کابینهٔ بود بفرمایند قرضه‌ثانی‌هم در چه کابینهٔ بوده وخیلی خوشحال تر میشدم اگر بفرمایند چه فکری‌برای بیرون‌آوردن این اسهام فرموده‌اند که بیش از این یك اسهامی که همیشه باید درخزانه ایران‌باشد درمحل دیگری نماند

وزیرمالیهـ قرضه ثانی را درست در نظرندارم چه موقع بوده است شایددر کابینه آقای وثوق الدوله یا قبل از آن بوده است ولی بیرون آوردن آن هیچ مانعی‌نداردجزاین که‌باید آنچه‌راکه‌دولت بضمانت‌این‌اسهام‌قرض کرده‌است‌جزوحساب جاری‌خودبابانك‌قبول کندوآن‌اسهام‌را بگیرد

رئیسـ آقای‌نجات (اجازه)

آقامیرزا محمد نجاتـ چنانچه همه آقایان مسبوقند قانون ممیزی عمومی در مجلس شورای ملی تحت مداقه است ولی ممکن است در شور ثانی باکثریت بگذرد یا نگذرد ولی هنوز این قانون نگذشته از قراری که می‌شنوم یك اداره خیلی منظم ومرتبی دروزارت مالیه برای ممیزی تشکیل‌شده‌است ازآقای وزیرمالیه سؤال‌می کنم که‌آیاچنین چیزی‌هست یانه ؟

وزیرمالیه — عرض‌می کنم دایره ممیزی دروزارت مالیه موجود بود عده‌ای از ممیزین درمالیه طهران بودند زیرادر حال حاضرهم وزارت‌مالیه مستغنی‌از ممیزی نیست چون غالباً ازولایات راجع بمالیات ها شکایاتی میرسد والبته بایدممیزینی باشند که وزارت مالیه‌برای ممیزی‌ورفع‌شکایات مردم بولایات بفرستندنهایت‌ممیزین‌متفرق را بنده قائل نشدم وآنهارا برداره‌مالیات مستقیم جمع‌آوری کردم ولی مثل‌سابق که یك اداره کل ممیزی در وزارت مالیه بود حالا نیست اما این‌عده باید باشندبرای‌این که بتوانند نظامنامه برای اجرای قانون ممیزی که عنقریب ازمجلس می گذرد تهیه کنند که وقتی قانون ازمجلس گذشت‌فوراً بموقع‌اجراء گذارده‌شود ومدتی‌بلاتکلیف نماند حتی عقیده بنده این‌بود که‌درصورت امکان مدرسه هم برای ممیزی درمالیه تشکیل شود که اقلا بتوانند پانصد ششصد نفر ممیز تهیه کنند که پس از گذشتن قانون ازمجلس بموقع اجراء گذارده‌شود

رئیسـ آقای‌حاج‌میرزاعبدالوهاب(اجازه)

حاج‌میرزا عبدالوهاب — از سؤال بنده شایدآقای‌وزیرمسبوق نباشند

رئیس ـ بفرمائیدشاید برای جواب حاضر باشند

حاج‌میرزا عبدالوهابـ چون اخطار نشده ومسبوق‌نیستند خوبست بماند برای جلسه بعد .

رئیس — بسیار خوب . آقای حائری زاده.(اجازه)

حائری زاده ـ در کابینه آقای وثوق‌الدوله موقعی که تجدید نظردرتعرفه گمرکی شده راجع بگمرك چائی گویا یك ثلث تخفیف داده شده و همچنین در بعضی چیزهای‌دیگرهم که تجارتش‌منحصر بانگلستان‌بود تخفیف داده شده ازاصفهان یك پیشنهادی کرده بودند که چون چائی چیزی هست که در داخله مملکت خودمان هم می‌توانیم کم کم تهیه کنیم و در نتیجه رفع حاجت خود را می‌نمائیم . اگریك گمرك گزافی برآن افزوده شود بمنفعت ملت ایران خواهد بود زیرا زراعت چای درداخله مملکت وسعت پیدا خواهد کرد بنده میخواستم از وزارت مالیه سؤال کنم آیا هیچ اقدامی برای زیاد کردن گمرك چائی‌یعنی‌اصلاح تعرفه گمرك‌نموده‌اندیانه؟

وزیرمالیهـ تعرفه جدید گمرکی مدتی است تهیه شده‌وفعلا درهیئت وزراء مطرح مذاکره‌است تعرفه که‌درسنه ۱۹۰۳ و ۱۹۲۰ نوشته‌شده‌هر کدام بیك‌ملاحظاتی بوده ولی‌البته تعرفه راکه امروزه درنظر می گیرند موافق مقتضیات مملکتی دنیا بر مصالح ملت ایران تهیه خواهد شد نه برحسب میل ممالکی که‌ازآن‌جامال‌التجاره بایران می آید ووقتی که تعرفه گذشت باید ازروی اوحقوق گمرکی دریافت‌شود

حائری‌زاده — درصورتیکه‌یکی ازصادرات مملکت ما تنباکواست وصدی هشتاد ازاومی گیرند ضررندارد مبلغی هم بروارادات ماکه یکی‌ازآنها چائی است افزوده شود که درضمن یك تشویقی‌هم‌از زراعت چای شده‌باشد تا انشاءالله درآتیه رفع احتیاجمان بشود

رئیس ـ آقای قمی . (اجازه)

آقامیرزاابراهیم‌قمی ـ بنده‌از آقای وزیر فوائد عامه سؤالی داشتم که تشریف نیاورده‌اند .

رئیس — آقای‌سلیمان‌میرزا (اجازه)

سلیمان‌میرزا — راجع باهمیت‌مؤسسات خیریه وکمك‌و معاونت باشخاص بی‌بضاعت محتاج باین‌نیست که بنده چیزی عرض کنم واین موضوعیرا که می‌خواهم عرض کنم بازیك موضوعی‌است که‌گمان می کنم‌همه آقایان باآن موافق باشند زیرا ما هرچه بیشتر بتوانیم بلدیه‌های شهر ها وولایات را مطابق قانون تهیه کنیم باین‌وسیله بهتر می‌توانیم بفقراءواشخاص بی‌بضاعت‌مملکت کمك ودستگیری کنیم وانجام این‌امریکی از بهترین‌وظایف ماست .

سئوال بنده راجع بفوائدی است که ازبرای موقوفات خیریه معین‌شده‌ومیگیرند ومرتباًحساب‌آن را نمی‌پردازنددرصورتی که بلدیه مبالغی‌هم مقروض است مقصود تصویب‌نامه که دراین خصوص صادر شده است دست بنده است واگر آقایان توجه بفرمایند اول می‌خوانم وبعد سئوال میکنم مطابق تصویب‌نامه ازوزارت مالیه شرحی ببلدیه نوشته‌اند ودرضمن‌شرح تصویب‌نامه را هم نوشته‌اند اولا این یك مالیاتی‌است که بتصویب مجلس نرسیده و نبایستی پرداخته شود وهمینطور که همیشه عرض کرده‌ام‌مالیاتهائی که‌بتصویب‌مجلس‌نرسیده است برعهده‌مردم است که نیردازندوبهیچ قانون هم این مالیات صحیح نیست منتهی اگر می گیرند با یك ترتیب خلاف قانون واز راه اجبار بمردم تحمیل می کنندومردم بیچاره هم وقتی بخواهند باین وظیفه‌حقه و قانونی خودشان عمل‌کنند و بگویند مالیاتی که بتصویب مجلس ونمایندگان ما نرسیده‌نباید بپردازیم دچار همه‌قسم اذیت وآزار می‌شوندوتظلمات آنهاهم بکمسیون عرایض می‌آید ولی فایده نمی کند در هرحال‌باوجوداینکه‌اصولش‌برخلاف‌قانون بوده‌است‌معذلك کله گرفته‌اند ومی گیرند .

بنده می گویم چیزیکه ازاصول نباید بگیرند وحالا بفشار ازمردم میگیرند . آیا باید بمعلش صرف ننمایند یانه ؟ و آیا باداره بلدیه وخیریه می‌دهند یاخیر ؟ بنده اینطور بهتر میدانم که یکدفعه مجلس این مالیاتها را که‌تصویب‌نموده اعلان‌نماید ملغی است تا این که از طرف دولت به مجلس پیشنهاد شود و از تصویب مجلس بگذرد که شاید این اساس غلط کم کم از بین برداشته شود ومردم بدانند درمملکت مشروطه‌هرمالیاتی که‌بتصویب‌مجلس‌نرسیده است قابل پرداخت ووصول وایصال نیست و مالیاتی‌را که مجلس تصویب نکرده‌است نباید بپردازند .

بنابراین‌باید معلوم شود این‌بولهائی که بعقیده بنده برخلاف قانون گرفته اند بچه مصرف رسانیده اند ودرستون جمع بودجه جزء کدام قسمت‌ودرتحت کدام‌نمره ذکر کرده‌اند ؟ وبعلاوه اگر بحساب‌بلدیه داده‌اند حسابش را معین کنند وصورتش‌را برای ما بفرستند واگر در آنجا صورت نداده‌اندمعلوم کنند جایش کجا است؟ این را هم عرض می کنم از مالیاتهائی که از روی خروار از جنس می گیرند یك تعدی دیگرهم بردایای بدبخت‌میشود بعبارت اخری کسور خروار‌را هم بحساب خروار‌درمی‌آورند یعنی اگررعیت بیچاره پنج من گندم هم داشته باشد از قرار یك خروارازو مالیات‌می گیرند واگر بخواهیم حسابش را برسیم خیلی بیشتر از این که می گویند خواهد بود زیرا کسور خروار را هم یك‌خروارحساب می کنند قبضی هم موجوددارم که ثابت می کند این مالیات غیرقانونی را با ترتیبات رسمی دولت و نشان شیر وخورشیددولتی‌ازمردم میگیرند

وزیر مالیه — عوارضی را که حضرت‌والافرمودند مطابق همان‌تصویب‌نامه از آن تاریخ تا بحال گرفته می‌شود و همان طور که فرمودند بمصرف خیریه میرسد ولی دو سال است بلدیه خیریه‌و دارالمجزه را اداره می کند وعوارض را هم خودبلدیه‌وصول‌میکند وبمصرف‌میرساند وجمع وخرجش را بوزارت‌مالیه میفرستد پس این عواید دردست دیگری نیست که ببلدیه بدهند یا ندهند وزارت مالیه‌اساساً مخالفتی با تصویب مجلس ندارد بلکه عقیده دارد مالیاتهائی که بتصویب نرسیده نباید گرفته شود ولی وزارت‌مالیه نمیتواند مالیاتی که چندین سال مرسوم بوده است

موقوف کند والبته هر رائی که مجلس بدهد اجراء خواهد شد.

سلیمان میرزا - همانطور که عرض شد این ظلم است، نه مالیات این بی ترتیبی درمملکت مشروطه مطابق یك تصویبنامه که اول برج حوت ئیلان ئیل ۱۲۹۶ صادرشده است جاری شده وهنوزهم هست وخیلی غریب است که اگر یك کسی دردوره های فترت یا سایر اوقات مالیاتی وضع کرد همیشه باید جاری باشد مثلا اگر گفتند هر کس حرف حسابی زد باید پنجاه تومان جریمه بدهد یاهر کس گفت من اجرای قانون اساسی رامیخواهم باباید مجلس بازشود باید بیست تومان جریمه بدهد آن وقت حالا هم که مجلس بازاست باید بگوئیم چون این مسئله سابقه دارد آن مبلغ جریمه را باید بدهند آقایان نشستن ما در این جا برای بهم زدن همین سابقه ها است ماهر کز زیر بار شنیدن این عبارت (سابقه است) نمیرویم. چیزی که برخلاف صریح قانون اساسی وضع شده ومی گیرند ظلم وتعدی است وبنده هروقت فرصت پیدا کنم بازعرض می کنم مردم نباید بدهند ومجلس آن را برسمیت نمی شناسد واولیاء دولت هم نباید بگیرند.

اما این که م فرمایند این مالیات را خود بلدیه می گیرند و بمصرف میرساند عرض می کنم این را دولت میگیرد قبض رسمی هم دردست دارم در بالای قبض مینویسد وزارت مالیه بعد ازشیروخورشید نمره قبض هم (۶۹۲) است.

اداره کل مالیات و خالصجات واوراق عمومی ومالیات طهران بتوسط آقای اعتماد حضور مبلغ دوازده قران ازبابت عوارض خیریه دودانك قریه فلان واصل وعاید گردید بتاریخ پانزدهم برج سرطان. آخر آنراهم امضاء کرده اند واین قبض ازطرف وزارت مالیه است و هیچ جایش اسم بلدیه نیست بنده میپرسم بااین که این قبض های رسمی را دروزارت مالیه با علامت رسمی دولت ایران چاپ کرده اند واین ظلم وتعدی را با وجود مجلس مجری می دارند بچه دلیل ومدرك حسابش را بخودوزارت مالیه میدهند؟ بنده تقاضا می کنم اگر ممکن است دولت این ظلم و تعدی را بکلی موقوف کند ونگیرند و ثانیاً صورت آنچه را که موکلین ما باین عناوین میدهند برای ما بفرستند به بینیم بچه مصرف رسیده جایش کجااست زیرا اگر ما امروز این مسئله را دنبال نکنیم هروقت که فرصت پیدا کردند ومجلس نبود ولو مدت سه ماهه انتخاب هم باشد یك تحمیلاتی برمردم می کنند بعد که وکلاء آمدند می گویند سابقه دارد وتانسخ نکنید نمی توانیم آن را ملغی بدانیم نسخ در وقتی است که مایك لایحه قانونی را قبول کرده باشیم. ظلم هائی را که محمدعلی میرزا یا سایر مرتجعین کرده اند یا می کنند وجودمانسخ آنهااست دیگر نسخ لازم نیست

وزیرمالیه — برای توضیح این قسمت که راجع بقبض فرمودند عرض می کنم این قسمت ها که فرع مالیاتی است مأمورمخصوص ازبلدیه برای وصول نمی فرستند و رجوع میکنند بمأمورین مالیه آنها وصول می کنند وتحویل بلدیه می دهند ودرسایر فرمایشات شاهزاده سلیمان میرزا هم بنده کاملا موافقم.

رئیس — آقای آقاسید یعقوب (اجازه)

آقا میرزا هاشم — مدتی از ظهر می گذرد خوب است جلسه ختم شود.

آقاسید یعقوب — ظهر گذشته باشد وکیل باید حفظ حقوق موکلین را بکند ما برای این اینجا آمده ایم شب هم که باشد باید تکلیف خودرا بجا بیاوریم امروزهم روز سؤالات است سابقاً شاهزاده محمدهاشم میرزا این سؤال را کرده بودند بنده هم تعقیب می کنم.

موسس خان مدتی صاحب جمع ومدیراداره تحدید وپول ها دردستش بوده است سؤال می کنم که آیا بحساب اورسیدگی کرده اند یانه؟ این اداره تحدید کنج برباد آوراست آخر این مسائل کی باید حل شود سابقاً که از آقای وزیرمالیه سؤال شد فرمودند یك کمسیونی تشکیل داده ایم مشغول رسیدگی است بنده نمی دانم این کمسیون عملیاتی کرده یانه؟ اگر آقای وزیر اطلاعی دارند بفرمایند تابنده قانع شوم این یك قسمت سؤال بنده بود. سؤال دیگرهم اگر اجازه بفرمایند بعدعرض می کنم

وزیرمالیه - راجع بحساب موسس خان پس ازورودش بطهران همان طور که سابقاً عرض کردم مشغول رسیدگی بحساب اوهستند وحساب یکی دوسال دیگر اورا تمام کرده اند ولی قسمتی ازحساب اواخر تصدی اوهنوز تمام نشده ومشغول رسیدگی حساب سنه تخاقوی ئیل هستند یك قسمت اختلاساتی پیدا شده و راپورت آن پس ازتمام شدن حساب ها البته بعرض مجلس میرسد

آقاسید یعقوب - سؤال دوم بنده راجع باداره ارزاق بود همه ما ازتعدیات اداره ارزاق ومسئله احتکار وغیره مسبوق هستیم بنده هم راجع باین تعدیات چندروز قبل سؤال کردم وفرمودند بعدجواب میدهم نمی دانم حالا حاضرند جواب قانع کننده بدهند یانه؟ مثل جوابی که درمقابل سؤال آقای نجات فرمودند خواهندداد که ثابت کردند بااین که قانون ممیزی هنوز نگذشته اداره تشکیل داده اند

وزیرمالیه - راجع بمسئله ارزاق این چندسالی که دولت اداره کردن ارزاق را بعهده خود گرفته است همه ساله یك نرخی معین می کند وازروی آن نرخ جنس اطراف تهران رامی خرند ویك نرخ معینی هم می فروشند سابقاً دولت فقط اجناس خالصه را جمع آوری می کرد مابقی برای خرید وفروش آزاد بود ولی دراین ۳ چهارساله دولت خودش جنسرا جمع آوری می کند امسال هم بهمان ترتیب نرخی معین کرده اند و گندم اطراف تهران را ازقرار خرواری بیست تومان می خرند وخرواری بیست و دوتومان می فروشند و خرواری شانزده تومان هم جورا می فروشند.

فعلاهم قریب سی وپنج سی وشش هزار خروار جنس یعنی تقریبا بیست ودو هزار خروار گندم وشانزده هفده هزارخروار جو درانبار موجوداست ازاطراف هم خریداری کرده اند لیکن این طور بنظر رسیده است که ازمیزان خرواری بیست تومان که برای خریداری گندم معین شده خیلی کم است زیرا برای رعیت وزارع ضررفوق العاده است واگرجنس درآن موقع آزاد بود شاید نرخ گندم وجوبیش ازاین ها بود پس حالا که دولت می خرد البته باید ملاحظه آنها را هم بکند ودولت هم ناچار است برقیمتی که خریداری می نماید یك قیمتی بیفزاید وبفروشد زیرا اگر بخواهند بهمان قیمتی که می خرند بفروشند درمقابل جنسی که ازخارج وارد می شود مبلغی دولت ضرر می کند وبعبارة اخری برای رفاهیت اهالی دولت باید یك مبلغ کلی ضرر بکند در صورتیکه این کارمنطقی نیست والبته اهالی طهران برای رفاهیت خودشان متحمل ضرر بشوند نه این که ازمالیات مملکت صرف نان اهالی تهران بشود و چون از خارج خرواری سی تومان وسی ودو تومان وارد می شود بایستی تمام قیمت جنس را که دولت خریداری می نماید رویهم رفته حساب کند ویك حد متوسطی بگیرند که دولت هم ضرر نکند ومردم هم دررفاهیت باشند وبنده گمان می کنم اگر بیست ودوتومان بخرند وبیست وچهارتومان بفروشند ضرر دولت رفع می شود وبرای زارع هم ضرری نخواهد داشت بعلاوه باری دوقران راهم که درب دروازه ها می گرفتند گفته شد نگیرند که ازاین راه هم یك کمکی بشود ویك تفاوتی برای صاحبان جنس حاصل بشود با این مقدماتی که عرض شد گمان می کنم ازحیث جنس درآتیه خیال دولت ومجلس راحت باشد.

فروشندگان جنس هم ازحیث قیمت یك اندازه دررفاه باشند.

رئیس - اگر آقایان موافقند جلسه راختم کنیم؟ جلسه آتیه پس فرداسه ساعت ونیم قبل ازظهر دستورانتخاب هیئت رئیسه.

امین الشریعه — استدعا می کنم جلسه موکول بروزیکشنبه شود.

رئیس — عده برای رای گرفتن کافی نیست.

امین الشریعه - خبر بدهند می آیند.

رئیس - پس آقایان بیایند آقای تدین هم سؤال شان را بکنند.

تدین - سؤال بنده از آقای وزیر علوم است آقایان تماماً بخاطر دارند که دربرج حوت گذشته قانون شورای عالی معارف ازتصویب گذشت وازآن تاریخ تا کنون که تقریباً نصف ماه می شود این قانون بموقع اجراء گذارده نشده است.

بنده مقصودم حمله بآقای وزیرعلوم نیست ولی ناچارم اظهار تأسف کنم ازاین که ماهرچه این جا زحمت می کشیم وقوانین وضع می کنیم آن قسمت قوانین که راجع بدر یافت پول است فوراً بموقع اجرا گذارده میشود وسایر قوانین که منافع معنوی دارد کمتر بموقع اجرا گذارده می شود بنابراین تصور می کنم زحمات ما چندان نتیجهٔ نداشته باشد. یکی ازقوانینی که ازتاریخ بیستم حوت تا کنون بموقع اجرا گذاشته نشده است قانون شورای عالی معارف است و البته منافع این قانون را همه آقایان می دانند ودرموقعی هم که در مجلس مطرح بود تمام آقایان در گذراندن آن قانون کمال مساعدت را کردند و چون اساس معارف مملکت ایران برروی شورای عالی معارف است و متأسفانه تا کنون تشکیل نشده است. نه تنها شورای عالی معارف تشکیل نشده بلکه شورای مدارس قدیمه هم که خیلی اهمیت داشت ودراین قانون هم تصریح شده است تشکیل نشدو بهمین واسطه یکی ازوظایف خاصهٔ شورای عالی معارف که تهیه پروگرام و دستور العمل مدارس بود به یك عده اشخاص غیر صالح واگذار شده و پروگرامی تهیه کرده اند و وزیر معارف می خواهد آن پروگرام را بموقع اجرا بگذارد و اگر این مسئله پروگرام واقعیت داشته باشد (تصورمیکنم واقعیت هم داشته باشد) رسمیت ندارد ویکی ازاشخاصی که مأمور اجرای این پروگرام خواهد بود بنده هستم که مدیرمدرسه تدین می باشم وآن پروگرام را بموقع اجرا نخواهم گذاشت وبرسمیت نمی شناسم زیرا دریك مرکز صلاحیت دار که شورای عالی معارف است تهیه نشده ویك اشخاص غیر صلاحیتداری این پروگرام راتهیه کرده اند سؤال بنده این است علت این که قانون شورای عالی معارف تا کنون بموقع اجرا گذارده نشده چیست؟

وزیرمعارف — همه می دانند که دراین مملکت قوانین محترم است و هر قانونی که وضع می شود برای اجراء است ولی این را نمی شود انکار کرد که اجرای غالب قوانین مصادف بایك اشکالات و محظوراتی می شود که برای رفع آن مشکلات مدتی وقت لازم است متأسفانه قانون شورای عالی معارف هم مصادف با بعضی محظورات شده که وزارت معارف مشغول رفع آنهااست وتصورمی کنم بزودی موفق گردد مقداری ازمحظورات رفع شده ومقداری دیگرهم عنقریب رفع خواهدشد

وراجع بپروگرام هم آن طور که فرمودند نیست البته تهیه پروگرام وظیفهٔ وزارت معارف است منتهی شورای عالی معارف باید آن را تصویب بکند ولی باید قبلا مواد پروگرام تهیه شده بعد شورای عالی معارف آن را تصویب کند این پروگرام هم با نظرات اهل فن ومدیران مدارس و معلمین داخلی و خارجی تدارك شده ولی یك اصلاح جزئی لازم دارد والبته پس از اصلاح بشورای عالی معارف پیشنهاد خواهد شد که آن را تصویب کنند وآن وقت رسمیت خواهد یافت.

تدین — بنده فقط می خواهم بآقای وزیر تذکر بدهم که این قانون جدیدی که از برای شورای عالی معارف از تصویب مجلس گذشته است تصریح شده که تهیه وتصویب پروگرام ها ازخصائص شورای عالی معارف است راجع بمحظورات هم بنده تصورمی کنم اگر محظورات عمده ای

داشت ممکن است بکمیسیون معارف یا بمجلس اظهارشود تا آن محظورات رفع شود اصلاح پروگرام هم ازوظایف شورای عالی معارف است ومخصوصاً بنده اطلاع دارم که پروگرام دارالفنون را اصلاح کرده اند و شعبهٔ باسم ادبیات عالی اضافه کرده اند که بودجه آن امروز در کمیسیون بودجه مطرح خواهدشد علی ای حال بنده علاقه مندم که هرچه زودتر این قانون بموقع اجرا گذارده شود.

وزیرمعارف - البته آقایان نباید فراموش کنند که یکی از وظایف وزارت معارف مربوط کردن پروگرام مدارس امروزه ماست باپروگرام معارف تمام دنیا زیرا دراین عصرما نمی توانیم معارف خود را خارج ازمعارف دنیا حساب کنیم وبنده کاملا بااین مسئله مخالفم که شاگرد از مدارس ایران بیرون بیایدو قابل قبول در مدارس دنیا نباشدو باید ترتیب طوری باشد که شاگردانی که درمدارس ابتدائی ما بیرون می آیند بتوانند درمدارس متوسطه اروپا داخل شوند یااگر ازمدارس متوسطه بیرون می آیند آنهارا ازمدارس عالیه اروپا بپذیرند بهمین مناسبت وزارت معارف این پروگرام را با نظریات مطلعین ترتیب داده که بعد از این که شاگرد داخل کلاس متوسطه می شود سه سال مقدمهٔ تحصیل می کنند و بعداز ۳ سال مدرسه متوسطه دو قسمت پیدامی کند قسمت علمی وادبی.

برای اینکه بتواند برای مدارس عالیه خودراحاضر کند مدارس عالیه راهم انشاءالله آن طور که درنظر داریم همین جاتأسیس خواهیم کرد واگرهم تأسیس نشد اقلا طوری باشد که شاگردان در مدارس عالیه جای دیگر قبول شوند باین لحاظ این پروگرام تهیه شده وهمه تصدیق کردند که بعد از تصویب شورای عالی معارف همین ترتیب اجراء شود.

رئیس - عده برای رأی گرفتن کافی نیست. جلسه روز شنبه و دستور آن انتخاب هیئت رئیسه معین شد حالا اگر آقایان میل دارند صبح شنبه تشریف می آورند واگر بنا شد دستور را تغییر می دهند. این راهم باید بعرض آقایان برسانم که آقای معتمدالتجار در پایان اظهارات خود پیشنهادی کرده اند درثانی برای این که پیشنهاد جامعتری می نمایند پیشنهاد اولی خودرا مسترد نمودند و بعد پیشنهاد دیگری خوانده خواهندداد ودرمجلس مطرح خواهد شد.

(مجلس یکساعت بعدازظهر ختم شد)

مؤتمن الملك